

K PROBLEMATIKE ANGLIČTINY AKO LINGUA FRANCA (ELF)

ON THE CONCEPT OF ENGLISH AS A LINGUA FRANCA (ELF)

Diana Krajňáková

Inštitút anglistiky a amerikanistiky FF PU v Prešove

2.1.35 prekladateľstvo a tlmočníctvo, 2. rok štúdia, denná forma štúdia

diana.krajnakova@gmail.com

Školiteľ: **doc. PhDr. Milan Ferencík, PhD. (milan.ferencik@unipo.sk)**

Kľúčové slová

angličtina ako lingua franca (ELF), definícia ELF, lingvistické znaky ELF, pragmatika ELF, výučba a preklad v ELF, korpusy ELF

Key words

English as a Lingua Franca (ELF), defining ELF, linguistic features of ELF, pragmatics of ELF, ELF language teaching and translation, ELF corpora

Úvod

Angličtina ako lingua franca vstúpila do našej sociolingvistickej reality už v minulom tisícročí, no až na jeho konci sme si začali uvedomovať jej silu. To je dôvod, prečo sa koncept **angličtiny ako lingua franca** (English as a Lingua Franca – **ELF**) predstavuje predovšetkým ako fenomén dvadsiateho prvého storočia, ktorý sa primárne spája s procesmi globalizácie, šírenia anglického jazyka vo svete a následným kontaktom s inými jazykmi. Priamym dôsledkom spomínaných procesov je fakt, že celosvetové štatistiky poukazujú na vyšší počet nerodených anglicky hovoriacich ako rodených. Na základe tohto faktu sa vynára otázka práva rodených anglicky hovoriacich určovať normy „správnej“ angličtiny, ako aj otázka vnímania neštandardného používania jazyka. Hoci v rámci týchto diskusií angličtina ako lingua franca (ďalej ako ELF) vzbudila protichodné názory, dôležitejšie je, že ako nový hráč na pôde štúdia anglického jazyka nezostala bez povšimnutia.

Z premisy: „ELF existuje.“ sa postupne odvíjali ďalšie otázky: „**Čo** ELF v skutočnosti je?“, „**Prečo** ELF existuje?“, „**Ako** sa ELF prejavuje?“. Pretransformovaním otázok do sociolingvistickej roviny vzniká potreba definovať pojem ELF, zaradiť ELF do systému už existujúcich lingvistických modelov jazyka (= čo?), skúmať funkcie ELF (= prečo?), empiricky bádať ELF, opísať jej charakteristiky a prepojenia s inými oblasťami skúmania (= ako?). Odpovede na tieto otázky koncipujú štruktúru predkladaného príspevku, v ktorom je ústredným cieľom informovať slovenskú verejnosť o ELF, vyzdvihnúť opodstatnenie jej teoretického a empirického výskumu a podnietiť záujem budúcich, ale aj skúsených lingvistov a lingvistiek o ELF ako každodennú realitu medzinárodnej interakcie.

Práca teda komplexne mapuje situáciu ELF z diachrónnej perspektívy, začínajúc pohľadom do minulosti termínu lingua franca a jeho neskorším prepojením s anglickým jazykom. Presah minulosti a súčasnosti ponúka vymedzenie percepcií ELF, ktoré v príspevku ústia do piatich oblastí skúmania ELF. Prvú oblasť tvorí teoretický smer, ktorého cieľom je poskytnúť všeobecne platnú definíciu a odlíšiť ELF od obsahovo podobných lingvistických konceptov a modelov. Na teoretickú oblasť v skúmaní ELF plynule nadväzuje empirický smer, ktorý je zameraný na špecifiká v oblasti fonológie, lexiky, gramatiky a pragmatiky. V rámci aplikácie ELF do iných disciplín predstavujeme didaktickú oblasť výskumu ELF snažiacu sa o uvedenie novej paradigmy vyučovania v ELF do praxe a s ňou úzko prepojenú a relatívne novú prekladateľsko-tlmočnickú oblasť predstavujúcu veľkú výzvu vo výskume ELF. Posledný smer je orientovaný na prepojenosť ELF s korpusovou lingvistikou, od ktorej je empirický život ELF priamo závislý. Predstavenie najvýznamnejších stretnutí odborníkov a odborníčok participujúcich svojimi výskumami na budovaní budúcnosti ELF tvorí finálnu časť článku.

Historický pohľad: Na začiatku bolo „E“

Zatiaľ čo význam „E“ v ELF je zrejmý, pod rúškom tajomstva vystupuje „LF“. Pohľadom na termín **lingua franca** cez etymologické okuliare vnímame hybridnosť ako najmarkantnejšiu črtu, keďže jeho pôvod je kombináciou talianskeho pomenovania jazyka *lingua* a arabského *faranji* označujúceho všetkých obyvateľov západného sveta, pod ktorými sa v tom čase mysleli najmä obyvatelia Európy. Analogicky teda lingua franca pomenúvala verbálnu formu komunikácie medzi arabským a západným svetom, čo sa v lexikálnej rovine vyznačovalo prítomnosťou taliančiny, francúzštiny, portugalčiny, španielčiny a iných materinských jazykov komunikantov. Lingua franca bola neskôr definovaná ako jazyk obchodu a diplomacie a neskorší významový posun termínu pod lingua franca rozumel všetky tzv. hybridné jazyky (Jesenská, 2006, s. 34).

Ani súčasné pokusy o definíciu pojmu lingua franca nie sú jednotné. Jedným z najrozšírenejších je prístup k lingua franca ako ku kontaktnému jazyku pre komunikantov, ktorí pochádzajú z rozdielneho jazykovo-kultúrneho prostredia a ktorých cieľom je úspešný transfer komunikovanej správy vo vzájomnej interakcii. Svetovú dominanciu kedysi pripisovanú latinčine dnes nahradila a v mnohom prerástla interakcia v angličtine ako lingua franca, k čomu nepopierateľne prispieva aj fakt, že nerodení používatelia anglického jazyka prevládajú nad jej rodenými hovoriacimi (pre ďalšie faktory dominancie anglického jazyka pozri Crystal (2003); Krajňáková (2012)).

Napriek tomu, že termín lingua franca prešiel určitým historickým a obsahovým vývinom, definícia angličtiny ako lingua franca patrí k relatívne novým, ale o to intenzívnejším predmetom štúdií najmä v rámci aplikovanej lingvistiky. Jennifer Jenkins (2003, s. 143) uvádza, že je to práve ELF, ktorá zaznamenala v uplynulých dvadsiatich rokoch najdynamickejší vývoj spomedzi všetkých angličtín. Vďačí za to skutočnosti, že výskum tohto fenoménu sa plynulo preorientoval z teoretických úvah zameraných na ELF ako jedinej možnosti spoločného jazyka interlokútorov do praktickej výskumnej roviny odpovedajúcej na otázky možnosti úspešného transferu komunikovanej správy medzi používateľmi jazyka, a to aj napriek nedostatkom a častej disproporcii v úrovniach jazykovej kompetencie anglického jazyka. Od vydania Jenkinsovej publikácie *World Englishes* (2003) uplynulo viac ako desaťročie, no my môžeme konštatovať nielen pokračovanie v tendencii empirického skúmania ELF, ale aj prekročenie hranice aplikovanej lingvistiky a presah do didaktických vedných disciplín, či prvých prienikov do relatívne tradičného prístupu k anglickému jazyku v prekladateľstve a tlmočníctve.

Podľa Susanne Ehrenreichovej (2009) je možné vo všeobecnosti identifikovať tri percepcie ELF. Prvá stavia tento sociolingvistický fenomén do rovnoprávneho vzťahu k britskej a americkej angličtine; druhá predstavuje jej protiklad, ktorý vníma ELF ako deficitnú formu jazyka a hrozbu pre multilingvizmus vo svete. V treťom prípade je existencia ELF absolútne ignorovaná. K Ehrenreichovej klasifikácii percepcií pridávame štvrtú, ktorá reprezentuje akýsi pacifistický pohľad do problematiky a ELF vníma ako zložku koexistujúcu so všeobecne uznanými lingvistickými paradigmami vo výskume anglického jazyka.

Prístup k ELF ako paralelnej zložke v štúdiu anglického jazyka podčiarkujú G. Melchers a P. Shaw (2011) tvrdením, že každý z plejády lingvistických modelov a klasifikácií anglického jazyka predstavuje istú formu ideológie zakladajúcej sa na vytýčení a sledovaní inej hodnoty v jazyku. Vo svojej publikácii *World Englishes* (2011) vymedzujú šesť takýchto ideológií: ideológia štandardného anglického jazyka; ideológia svetových angličtín; ideológia „reálnej“ angličtiny; ideológia angličtiny ako druhého jazyka; ideológia jazykového imperializmu a ideológia angličtiny ako lingua franca.

Nadväzujúc na vymedzenie jednotlivých jazykových ideológií, Milan Ferenčík (2012) vo svojej štúdií ponúka rozpracovanie konceptov a predkladá hypotézy zaradenia ELF do existujúcich lingvistických modelov. V prvom rade je možné vnímať ELF ako nové pomenovanie angličtiny ako cudzieho jazyka (**EFL** = English as a Foreign Language); ďalej ako novú nadnárodnú varietu porovnateľnú so vznikom „nových angličtín“ („New Englishes“); napokon sa môžeme pozerať na anglický jazyk z perspektívy funkčnej variety, respektíve registra, slúžiaceho všetkým hovoriacim v medzinárodnej a medzikultúrnej komunikácii (Ferenčík, 2012, s. 32).

Na rozlúsknutie problému zaradenia ELF si musíme postaviť tento koncept do opozície s obsahovo podobnými pojmami. Prvá hypotéza teda pokladá ELF a EFL, tzv. rozšírený okruh

koncentrického modelu podľa Kachrua (1985) (1), za synonymné s tým, že ELF prichádza ako náhrada staršieho pomenovania pre tú istú skupinu angličtín. Hypotézu vyvracia už Jenkins (2003) tvrdením, že ELF predstavuje alternatívu k výberu EFL ako komunikačného kódu. Ide teda o subjektívnu voľbu komunikanta, ktorá je závislá od jeho potrieb a preferencie. Ďalším faktorom diferenciacie ELF a EFL je rozdielnosť v ich hlavných cieľoch. Ako bolo spomenuté, ELF si kladie za cieľ úspešný transfer informácie medzi participantmi komunikačného aktu, na druhej strane cieľom EFL je čo najvernejšia kópia rodnej variety angličtiny. Slovami A. Kirkpatricka (2007) paradigma ELF pristupuje k jazyku hovoriacich z perspektívy rozdielov a EFL z perspektívy nedostatkov.

Naopak, pri vnímaní angličtiny ako druhého jazyka (**ESL** = English as a Second Language), tzv. vonkajší okruh v modeli podľa Kachrua (1985), Jenkins (2003) pripúšťa podobnosť východiskových bodov výskumu s ELF. Dôvodom je nepripisovanie statusu chyby jazykovým prejavom hovoriacich ESL, ktoré nekorešpondujú s normou rodeného hovoriaceho (ENL = English as a Native Language), tzv. vnútorný okruh podľa Kachrua (1985). Túto podobnosť podčiarkuje aj Anna Mauranen (2012) empirickými výskumami potvrdzujúcimi podobnosť niektorých lingvistických charakteristík ELF a variet ESL. Napriek tejto spoločnej črte existuje množstvo faktorov, ktoré naznačujú disproporcii. Jeden z najmarkantnejších je historický činiteľ, ktorý hrá dôležitú úlohu pri formovaní ESL používanou hovoriacimi v oblastiach bývalej koloniálnej nadvlády Británie či Spojených štátov a z ktorého vyplýva regionálna ohraničenosť variet ESL. Inými slovami, hovoriaci konkrétnou varietou ESL pochádzajú z rovnakého lingvo-kultúrneho prostredia. Navyše, variety angličtiny ako druhého jazyka prirodzene podliehali procesu inštitucionalizovania a v nie poslednom rade je v rámci jazykovej komunity ESL dôležitá existencia generácie jej rodených hovoriacich. Vo vývine ELF tieto faktory výrazne absentujú, keďže ide o pomerne mladý fenomén neobmedzujúci sa na konkrétnu krajinu, pôsobí teda v sociolingvistickej realite nadnárodne. Navyše sa v rámci ELF doposiaľ žiadna štúdia nevenovala možnosti existencie generácie jej rodených hovoriacich.

V nadväznosti na charakteristiku nadnárodnosti ELF sa dostávame k druhej hypotéze, ktorá prirovnáva vznik ELF k vzniku „nových angličtín“ („New Englishes“). Podľa Jenkinsovej (2003, s. 5) sa pod pojmom „nových angličtín“ skrýva práve ESL, ktorých vzájomnú divergenciu (ESL – ELF) sme vysvetlili vyššie. Slabinou tejto hypotézy je aj segregácia ELF od tradičných konceptov ENL, ESL a EFL, čo v konečnom dôsledku môže chybné implikovať vylúčenie komunikačných aktov v materinských varietach, angličtine ako druhom či cudzom jazyku z komunikácie v ELF. Práve naopak, angličtina ako lingua franca je priamo závislá od všetkých angličtín sveta.

Ak sa pozrieme na koncept nadnárodnosti angličtiny bližšie, ELF sa prvotne vnímala ako náprotivok k angličtine ako medzinárodného jazyka (**EIL** = English as an International Language) na rovine prítomnosti (EIL) alebo absencie (ELF) rodeného hovoriaceho v komunikácii, čo sa však neskôr ukázalo ako nerealizovateľné v odbornej praxi. Napriek tomu, že sa v súčasnosti považujú termíny za synonymné, jedným z dôvodov preferencie pomenovania ELF je skutočnosť obsahovej nesúdržnosti označenia EIL (Ferenčík, 2010, s. 78).

Najvhodnejšie by teda bolo pozerať sa na ELF z perspektívy funkčnosti, teda ELF ako sociolingvistický fenomén presahujúci všetky okruhy modelu Kachrua, ktorú zdôrazňuje aj Barbara Seidlhofer (2002). Problematické oblasti však vznikajú aj v rámci tejto hypotézy a vzťahujú sa predovšetkým na definíciu ELF na úrovni **varieta – register – ?**. Zatiaľ čo Mauranen definuje ELF ako varietu angličtiny (2003, s. 514) odvolávajú sa na empiricky potvrdenú existenciu vlastných fonologických, lexikálno-gramatických a pragmatických črt, Sandra Mollin (2006, s. 45) nevidí v definícii variety splnenú požiadavku *stálej* jazykovej komunity. Podstatu ELF ako registra jazyka na druhej strane preferujú House a Mollin (2006, s. 42). ELF ako varietu takisto vylučuje Elena Salakhyan (2014, s. 16), ktorá vo svojej práci hovorí v rámci ELF o **funkcii** jazyka.

(Všade)prítomnosť: Oblasti výskumu ELF

Stále hľadanie konsenzu vo formulácii všeobecne platného **konceptu ELF** vytvorilo v diachrónnom meradle prvú dôležitú oblasť výskumných aktivít v rámci ELF, ktorá sa prirodzene vykryštalizovala z diskusií o existencii angličtiny ako svetového či globálneho jazyka. Medzi najvýznamnejších predstaviteľov v tejto oblasti už dlhodobo patria B. Seidlhofer a H. Widdowson

(2011; 2012). Barbara Seidlhofer (2001) na začiatku nového milénia označila absenciu definície ELF za pojmovú priepasť („a conceptual gap“) a vyslovila názor, že v rámci teoretických opisov anglického jazyka si ELF zaslúži rovnocenný priestor ako materinská forma angličtiny (ENL). Na vyplnenie pojmovej škáry si však fenomén ELF vyžaduje podľa Seidlhoferovej detailné a systematické empirické skúmanie. Jej požiadavky sú teda prvým impulzom ku kompilácii lingvistických dát do formy korpusov ELF, ktorým sa neskôr v práci individuálne venujeme.

Anna Mauranen a Elina Ranta (2009) zhrnuli výsledky svojich výskumov do teoretického opisu komunikácie v ELF ako interakcie medzi hovoriacimi s rôznymi materinskými jazykmi. Túto definíciu rozšírila Seidlhofer vo svojej publikácii *Understanding English as a Lingua Franca: A Complete Introduction to the Theoretical Nature and Practical Implications of English used as a Lingua Franca* (2011) na „každé použitie angličtiny medzi hovoriacimi s rozdielnymi materinskými jazykmi, pre ktorých je angličtina ako médium komunikácie subjektívnou voľbou, no často jedinou možnou“ (Seidlhofer, 2011, s. 7; preklad autorky) a demonštruje jej použitie a znaky na autentických ukážkach z korpusu VOICE. Charakteristiku participantov na komunikácii v oboch prípadoch dopĺňa Salakhyan (2014, s. 16), ktorá do interakcie zahŕňa aj hovoriacich z rovnakého lingvo-kultúrneho prostredia motivovaných komunikovať v ELF na základe objektívnych alebo subjektívnych dôvodov. My dodávame, že hovoriaci ELF je *kompetentným používateľom* ELF, nie učiacim sa (pozri oblasť výskumu ELF vo výučbe anglického jazyka nižšie).

Vo vzájomnej interakcii s prvou menovanou oblasťou je nepochybne empirický pohľad do štúdia ELF zameraný na **analýzu lingvistických a pragmatických špecifik ELF**. Komunikanti ELF sa vyznačujú spoločnými jazykovými formami rozdielnymi od foriem rodených hovoriacich anglického jazyka. Výsledky korpusových štúdií jednoznačne potvrdzujú prítomnosť charakteristík bez ohľadu na rodné jazykovo-kultúrne prostredie komunikantov. Empirický výskum ponúka širokú plejádu príznačných čŕt ELF, kompiláciou ktorých, predovšetkým z oblasti fonológie a lexiko-gramatiky, môžeme hovoriť o referenčných príručkách.

Za priekopnícku empirickú monografiu zameranú na **fonologickú stránku ELF** sa považuje Jenkinsovej *The Phonology of English as an International Language* (2000), ktorá vymedzuje kľúčové črty anglického jazyka nevyhnutné pre úspešnú komunikáciu a vzájomné porozumenie sa (tzv. „core features“). Tie sú postavené do opozície k črtám nedisponujúcim mocou ovplyvnenia úspešného pochopenia komunikovanej správy medzi komunikátormi (tzv. „non-core features“). Medzi prijateľné variácie Jenkins (2000) radí:

- substitúcie tzv. tmavého [ɫ] za /l/ a dentálnych trených spoluhlások /θ/ a /ð/ za /f, v/ alebo /s, z/ alebo /t, d/; napr. vo výslovnosti slov *film* a *think*;
- vkladanie redundantných vokálov do konsonantných zhlukov a do koncovej slabiky slova zakončenej spoluhláskou; napr. výslovnosť anglickej lexémy *product* ako /perodukto/;
- špecifiká pri fonologickej modulácii; napr. elízia pri výslovnosti *friendship* alebo asimilácia pri *red paint* (ako *reb paint*);
- slovný prízvuk a intonáciu.

V rámci **lexiko-gramatiky** sú empirické výskumy realizované najmä pod záštitou projektov zameraných na kompiláciu korpusov. Medzi najvýznamnejšie patria korpusy hovorených foriem komunikácie, a to viedenský VOICE (The Vienna-Oxford International Corpus of English) a fínsky ELFA zameraný na akademický diskurz (English as a Lingua Franca in Academic Settings). Nasledujúca paleta charakteristík neovplyvňujúcich úspešnosť porozumenia komunikovanej informácie je výsledkom lingvistických analýz množstva výskumníkov podieľajúcich sa na projektoch s tematikou ELF. Za najvýznamnejšie prínosy však môžeme považovať výstupy práve z dvoch spomenutých projektov, ktoré vznikli pod vedením Seidlhoferovej (2004) a Mauranenovej (2012):

- nulová flektívna morféma v tretej osobe jednotného čísla; napr. She *like* reading.;
- zvýšená frekvencia používania sémanticky univerzálnych slovies, napr. *do, have, make, put, take*;
- substitúcia gerundia vo fixných frázach základnou formou verba; napr. I look forward to *hear* from you soon.;

- špecifické prípady použitia priebehových tvarov slovesného vidu v ELF, ktoré sú motivované nedokonavými slovesami v materinskom jazyku interlokútorov (Ranta (2006); Salakhyan (2014)); napr. *They are Germans, but sometimes I am trying to speak German, but not always successful.*;
- redundantné používanie predložiek, najmä v slovesných kolokáciách; napr. *We discussed about the issue of globalisation.*;
- použitie vzťažných zámen „who“ a „which“ nerešpektujúce (ne)životnosť referentov; napr. *She came with the man which looked like Johnny Depp.*;
- preferencia vzťažného zámena „that“ na úkor „which“; napr. *He showed me his best painting that was in the lounge.*;
- substitúcia infinitívnych konštrukcií podradňovacími súvetiami; napr. *I want that you will buy me a gift.* namiesto *I want you to buy me a gift.*;
- univerzálne používanie príviesnej otázky „isn't it?“, prípadne jej alternatívy „no?“ predovšetkým v hovorených prejavoch používateľov ELF; napr. *They should learn more for the exam, no?*;
- vynechávanie určitého a neurčitého člena v prípadoch, kde je ich použitie záväzné v angličtine ako materinskom jazyku; napr. *x Polish language*;
- vkladanie člena určitého alebo neurčitého do jazykových väzieb, v ktorých sa v angličtine ako materinskom jazyku členy nevyskytujú, napr. *the Wilson's disease*;
- zvýšená miera explicitnosti vo vyjadrovaní; napr. *green colour*;
- absencia morfémy plurálu „-s“; napr. *There's no respect for human right.*;
- všeobecná morfológická regularizácia:
 - ✓ aplikácia pravidiel tvorenia slovesných časov pravidelných slovies na slovesá nepravidelné (napr. *caught*);
 - ✓ univerzálne uplatňovanie gramatickej kategórie počítateľnosti na nepočítateľné substantíva; napr. *I have learned many informations*;
 - ✓ výrazné rozšírenie používania produktívnych derivačných procesov; napr. *unvariable*; *permissible*.
- špecifické funkcie spojok:
 - ✓ „and“ má podľa Mauranenovej (2012) rozšírené pole pôsobnosti, a to o funkciu indikátora striedania replík v konverzácii;
 - ✓ funkcia „because“ sa v interakcii ELF posúva do roly všeobecne aplikovateľného konektora vyjadrujúceho účel.
- špecifiká v používaní idiomatických výrazov a slovných kolokácií (Mauranen (2012); Vetchinnikova (2014)); napr. spojenie dvoch ustálených fráz v angličtine ako materinskom jazyku „in my view“ a „from my point of view“ do vzoru „in my point of view“ preferovaného používateľmi ELF.

Na pragmatickej úrovni skúmania ELF sa dôraz kladie najmä na využívanie komunikačných stratégií v interakcii. Christiane Meierkord (1996) predstavila prvú empirickú štúdiu na konci deväťdesiatych rokov, na základe ktorej vyvodila tieto **pragmalingvistické špecifiká** komunikácie v ELF: tzv. redukčnú stratégiu v používaní kratších a „bezpečných tém“, zmenu témy za účelom vyhnutia sa alebo prekonania prípadného nedorozumenia a okamžitú spätnú väzbu. Meierkord charakterizuje komunikátorov v ELF ako kooperatívnych a vzájomne sa podporujúcich participantov hľadajúcich konsenzus v interakcii.

Novšie analýzy komunikačných stratégií (Cogo – Dewey (2007); Jenkins (2011)) vyvodzujú tendenciu hovoriacich ELF prispôbiť sa komunikačnému kódu a striedať komunikačný kód, ktorá smeruje k zefektívneniu interakcie bez narušenia úspešného transferu informácie. Podľa Alby Torradovej (2014) je okrem spomínaných komunikačných techník viditeľné zameranie sa komunikátorov na vlastnú výpoveď, ktoré pomenovala ako „striedanie monológov“.

Treťou oblasťou výskumu ELF je aplikácia teoretických a empirických poznatkov o **ELF do výučby anglického jazyka (ELT = English Language Teaching)**, ktorá zaznamenáva v súčasnosti veľký

vzostup. Implementácii koncepcie ELF do edukácie sa venuje rada výskumníkov participujúcich na korpusových štúdiách už existujúcich dát (Hynninen (2014); McKay (2012); Kohn (2011)).

V prípade tejto oblasti skúmania musíme konštatovať zložitú východiskovú pozíciu výskumov, keďže v ELT je stále pevne zakotvená tradícia vnímania angličtiny ako cudzieho jazyka (EFL – pozri rozdiel vo vzťahu k ELF vyššie). Situáciu v skúmaní neľahčujú ani samotní používatelia ELF, ktorí napriek pozitívnemu prístupu ku koncepcii angličtiny ako lingua franca stále preferujú modelovanie vlastnej jazykovej kompetencie podľa vzoru jednej z materinských variet angličtiny. Dovolíme si uviesť, že korene všeobecného skepticizmu vo vzťahu k ELF vychádzajú práve z odvolávania sa na tradície v oblasti výučby anglického jazyka, v ktorej, ako sme uviedli, dominuje hľadisko nedostatkov v jazykovej úrovni učiaceho sa (Kirkpatrick, 2007). Laická verejnosť je nepopierateľne ovplyvnená dlhoročnou paradigmou EFL a ELF vníma ako akýsi „medzijazyk“ zastavený na polceste svojho vývoja, ako neúplnú deficitnú formu angličtiny. V tomto prípade je potrebné uvedomiť si, že hovoriaci ELF nie je vnímaný ako učiaci sa, ale ako kompetentný používateľ ELF.

Vystúpenie z tieňa EFL vo výučbe jazyka a uznanie *možnosti* prístupu k vyučovaniu anglického jazyka ako LF nielen odborníkmi, ale aj učiacimi sa, je v tejto oblasti výskumu veľkou výzvou, pokorením ktorej sa otvárajú obzory bádania do doteraz nevídaných rozmerov.

V úzkom kontakte s didaktikou cudzích jazykov je disciplína **prekladu a tlmočenia**, ktorej situácia je v interakcii ELF – preklad/tlmočenie vnímaná ako pomerne nová a citlivá. Nedôverčivosť voči ELF sa rodí zo zakotveného tradičného lingvistického prístupu presadzujúceho ako ideálny model rodnú varietu anglického jazyka, ktorá je stanovená ako cieľ pri získavaní jazykových kompetencií, ako aj pri transfere informácie z východiskového do cieľového jazyka.

Preklad a tlmočenie je vo veľmi špecifickej pozícii, pretože nesprávnym chápaním funkcie ELF v komunikácii môžu vznikáť mylné interpretácie zámeru ELF vytlačiť rodné variety a profesiu prekladateľa a tlmočníka z jednotlivých sfér komunikácie a následné nastolenie totality v podobe ELF. Akýmsi pomyselným krokom k akceptácii funkcie ELF v rámci prekladu a tlmočenia je špeciálne vydanie *The Interpreter and Translator Trainer 7* (2013), v ktorom prezentujú autori teoretické, ale aj empirické štúdie prelínajúce tieto zdanlivo nespojitelné svety (Albi-Mikasa; House; Pisanski-Peterlin; Taviano).

Poslednou oblasťou, ktorú prezentujeme v predkladanom článku, sú **žánrové a diskurzívne analýzy ELF interakcie**, ktoré sa predovšetkým sústreďujú na komparáciu písomnej a hovorenej formy ELF, akademickej a hovorovej formy ELF, využívanie naratívnych techník v diskurze, komparatívne analýzy fixných diskurzívnych fráz v korpusoch ELF a rodných variet angličtiny či koncepciu obchodnej ELF (Ehrenreich (2009)). Relatívne krátka tradícia komparatívnych empirických výskumov hovorenej – písomnej a akademickej – hovorovej formy ELF je výsledkom stálej dominancie **korpusových dát** kompilujúcich ústne formy komunikácie v ELF.

Prvým z týchto korpusov bol s podporou Oxfordu rakúsky **VOICE**, ktorý obsahuje milión slov v transkripciách zo zvukových záznamov interakcií v ELF. Zahŕňa participantov s 50 rozličnými materinskými jazykmi, z ktorých rodení hovoriaci anglického jazyka tvoria iba 7 %. Korpus nie je špecializovaný na konkrétne komunikačné prostredie.

Naopak, **projekt ELFA** sústreďí svoju pozornosť na komunikáciu v akademickom prostredí. Skompletizovaný korpus (2001 – 2008) sa skladá z vyše milióna slov z interakcií prebiehajúcich na dvoch fínskych univerzitách v Helsinkách a Tampere. Zahŕňa približne 250 hovoriacich zo zhruba 51 jazykovo-kultúrnych prostredí, z ktorých rodení hovoriaci predstavujú 5 %, pričom ich monologické prejavy boli z korpusu vylúčené spolu s interakciami medzi hovoriacimi s rovnakým materinským jazykom. Fínski hovoriaci tvoria 28,5 %. V roku 2011 spustil tento projekt kompiláciu písomného korpusu **WrELFA** (Written ELFA) a **SELF** (Studying in ELF), ktorý sa sústreďí na analýzu komunikácie v rámci študijných odborov s vyučovacím jazykom anglickým.

Okrem týchto korpusových „gigantov“ sa v roku 2008 vytvorila na hongkonskom Inštitúte vzdelávania iniciatíva Andyho Kirkpatricka a jeho tímu smerujúca ku kompilácii korpusu **ELF v ázijskom** lingvo-kultúrnom prostredí, ktorý slúži predovšetkým na komparatívne výskumy fenoménu angličtiny ako lingua franca.

Trend korpusovej lingvistiky a atraktivita výskumu ELF podnietili, najmä v európskom priestore, rozsahom menšie, no nemenej významné špecializované korpusy. V roku 2013 sa pod

vedením Kurta Kohna generoval projekt korpusu ELF na univerzite v Tübingene zameraný na špecifickú obsahovú doménu interakcie – obchodnú komunikáciu (**BELF** = Business English as a Lingua Franca). Benefitom korpusu je okrem získaných dát aj introspektívny pohľad na konkrétnu komunikačnú situáciu, ktorý je uskutočnený dotazníkovou metódou, a na rolu participantov v interakcii evalvovanú nimi samotnými (Salakhyan, 2014, s. 18).

Čo prinesie budúcnosť?

Najnovšie výskumy, výsledky a prognózy smerovania ELF sa od roku 2008 snaží každoročne predstaviť Medzinárodná konferencia ELF (**The International Conference of ELF**). Jej prvý ročník sa konal v jednej z kolísk empirického skúmania ELF (Helsinki) a započal tradíciu stretnutí najvplyvnejších výskumníkov prelínajúcich poznatky z ELF s inými oblasťami bádania. Tohtoročná konferencia je už v poradí ôsmou a pod záštitu si ju zobrala Pekingská univerzita. Pri šírení „osvety“ ELF nemôžeme opomenúť špeciálne vydania odborných časopisov na tému ELF, workshopy a menšie konferencie, tešiac sa čoraz väčšej obľube, a to hlavne na európskej univerzitnej pôde.

Atraktívnosť a možnosti skúmania, ktoré ELF ponúka, neustále narážajú na skepticizmus ovplyvnený tradičným prístupom k štúdiu anglického jazyka. Napriek tomu však môžeme konštatovať progresívne udomácnovanie sa ELF v teoretickej, empirickej aj aplikovanej oblasti. Práve kvôli stále vyvíjajúcej sa podstate sociolingvistického fenoménu ELF je pre nás nemožné robiť dlhodobé prognózy, no na základe rozdielnosti funkcií národných jazykov a interakcie v ELF môžeme s určitosťou vyvrátiť hrozbu degradácie a úpadku národných jazykov pod vplyvom ELF.

Ďalšia z prognóz smerovania ELF je primárne motivovaná podobnosťou termínov ELF a latinčiny ako lingua franca a naznačuje možnosť budúceho rozpadu ELF, ku ktorému v minulosti dospela latinčina. Tento scenár však môžeme taktiež vylúčiť, a to z dôvodu disproporčnej zmeny súčasnej sociolingvistickej situácie, ktorá umožňuje komunikovanie na medzinárodnej úrovni (Ferenčík, 2010, s. 83). Podľa Szabóné Pappovej (2009, s. 184) však angličtina v globálnom meradle bude musieť odolávať útokom zo strany španielčiny, demograficky rastúceho počtu hovoriacich z arabského sveta a Číny. Ak by sme sa riadili štatistickými ukazovateľmi, za potenciálnych jazykových rivalov v európskom prostredí by sme mohli považovať jedine Francúzov, Nemcov alebo Rusov, no z funkčného hľadiska nemôžeme potvrdiť smerovanie týchto jazykov k používaniu ako lingua franca. Pozícia kontaktného jazyka v Európe a vo svete tak aj naďalej zostáva v rukách anglického jazyka.

Záverom

A: “Did that girl from your country, Slovak Republic is it?, said she will come to our party tomorrow?”

B: “Yes, but she want to come with her boyfriend which is working for our company too...”

A: “Great! In my point of view, we should invite even more people, no?”

Predkladaná štúdia sa vo svojej podstate snaží skompletizovať odpovede na v úvode vymedzené otázky: „Čo je ELF, prečo existuje a ako sa prejavuje?“ K odpovediam nám poslúži ilustračný príklad uvedený vyššie.

Ak sa pozrieme na ilustráciu, vieme určiť, že ide o interakciu dvoch komunikantov v určitej komunikačnej situácii, pričom komunikant „A“ interogatívnu formou žiada konkrétnu informáciu. Hľadanú informáciu mu „B“ poskytuje, po čom dochádza k spätnej väzbe komunikátora „A“. Na základe jazykových črt a obsahu komunikácie je zrejmé, že ide o interlokútorov z rozdielnych jazykovo-kultúrnych prostredí: Slovensko (vychádzajúc z „that girl from your country“) ↔ ?, z čoho vyplýva, že angličtina nie je materinským jazykom minimálne jedného komunikanta („B“). Ak sa bližšie pozrieme na lingvistické znaky, všimneme si variácie prítomné u oboch participantov. Napriek prítomnosti jazykových variácií je zrejmé, že komunikačná správa bola pochopená, čoho dôkazom je odpoveď komunikanta „B“ na otázku a spätná väzba „A“ v závere.

A: “Did that girl from your country, **X** Slovak Republic is it?, **said** she **will** come to our party tomorrow?”

B: "Yes, but she wantx to come with her boyfriend **which** is working for our company too..."

A: "Great! In my point **of view**, we should invite even more people, **no**?"

Komunikácia v ELF je teda sociolingvistický fenomén, ktorý zahŕňa ústnu a písomnú interakciu *kompetentných* používateľov jazyka z predovšetkým rozdielnych lingvo-kultúrnych prostredí, no nevylučuje ani identické materinské jazyky komunikujúcich. ELF v ich interakciách predstavuje *voľbu* s hlavnou funkciou *úspešného* transferu informácií, ktorý má za cieľ vzájomné porozumenie komunikovanej správy. Existencia ELF je navyše podčiarknutá teoretickými a empirickými štúdiami presahujúcimi do didaktických, prekladateľských a tlmočnických disciplín. Aj napriek prítomnému skepticizmu si ELF zdarne obhajuje svoje miesto a dokazuje, že jej výskum „za to stojí“.

Článok sa pokúša predložiť komplexný obraz angličtiny ako lingua franca predstavujúci tento fenomén vo vývine od jeho začiatkov cez súčasnosť až po náhľad do budúcnosti ELF a slúžiaci na zorientovanie sa v problematike ELF. Zároveň budeme radi, ak sa tento príspevok stane impulzom a východiskom pre budúce empirické štúdie v slovenskom akademickom prostredí.

Poznámky

- (1) Najznámejším modelom variability angličtín vo svete je model troch koncentrických okruhov podľa Braja B. Kachrua (1985). Model spája historické, kultúrne a normatívne parametre daných angličtín a delí sa na tzv. vnútorný (ENL = English as a Native Language = angličtina ako materinský jazyk), vonkajší (ESL = English as a Second Language = angličtina ako druhý jazyk) a rozšírený okruh (EFL = English as a Foreign Language = angličtina ako cudzí jazyk). Vnútorný okruh (tzv. „Inner Circle“) je tvorený materinskými varietami angličtiny, ktoré poskytujú jazykovú normu pre angličtiny vonkajšieho a rozšíreného okruhu. Vonkajší okruh (tzv. „Outer Circle“) je vo všeobecnosti tvorený bývalými kolóniami krajín vnútorného okruhu, v ktorom je angličtina vnímaná ako druhý, respektíve jeden z viacerých oficiálnych jazykov, ktorý preberá normy rodných variet angličtiny. Rozšírený okruh (tzv. „Expanding Circle“) napokon zahŕňa používanie angličtiny na účely komunikácie s participantmi z vnútorného a vonkajšieho okruhu, ktorá je závislá od ich noriem a vyučuje sa ako cudzí jazyk.

Literatúra

- ALBL-MIKASA, Michaela. 2010. Global English and English as a Lingua Franca (ELF): Implications for Interpreting Professions. In: *Trans-kom*, roč. 3, 2010, č. 2, s. 126 – 148. ISSN 1867-4844
- COGO, Alessia – DEWEY, Martin. 2006. Efficiency in ELF Communication: From Pragmatic Motives to Lexico-grammatical Innovations. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 59 – 93. ISSN 1654-6970
- CRYSTAL, David. 2003. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 506 s. ISBN 978-0-5215-3033-0
- ČALOVKOVÁ, Simona. 2014. Význam pragmatiky v angličtine ako lingua franca. In: *Jazyk a kultúra*, roč. 5, 2014, č. 17 – 18. ISSN 1338-1148. Dostupné na: <http://www.ff.unipo.sk/jak/aktualnyrocnik.html> [2014-01-13]
- EHRENREICH, Susanne. 2009. English as a Lingua Franca in Multinational Corporations. Exploring Business Communities of Practice. In: *English as a lingua franca. Studies and Findings*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009, s. 126 – 151. ISBN 978-1-4438-1296-2
- ELFA. 2008. *English as a Lingua Franca in Academic Settings Project*. Dostupné na: <http://www.helsinki.fi/englanti/elfa/> [2015-02-02]
- ERLING, Elizabeth J. – BARTLETT, Tom. 2006. Making English Their Own: The Use of ELF among Students of English at FUB. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 9 – 40. ISSN 1654-6970
- FERENČÍK, Milan. 2010. Global English, but whose Norms? The Problem of Norms of Communicative Competence for English as a Global Language. In: *Cudzie jazyky, odborná komunikácia*

- a interkultúrne fenomény II : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*, Prešov, 28. januára 2010. Prešov : VŠMP ISM Slovakia, 2010, s. 75 – 83. ISBN 978-80-89372-19-5
- FERENČÍK, Milan. 2012. English in the 'Glocalised' World: English Language Profile of a Linguistic Landscape from a Pluriparadigmatic Perspective. In: *Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World II. Part I: Linguistics, Translation and Cultural Studies*. Prešov : FF PU, 2012, s. 36 – 57. ISBN 978-80-555-0705-7
- HOUSE, Juliane. 2002. Developing Pragmatic Competence in English as a Lingua Franca. In: *Lingua Franca Communication*. Frankfurt : Peter Lang, 2002, s. 245 – 267. ISBN 978-3-6530-4730-1
- HOUSE, Juliane. 2003. English as a Lingua Franca: A Threat to Multilingualism? In: *Journal of Sociolinguistics*, roč. 7, 2003, č. 2, s. 556 – 578. ISSN 1467-9841
- HOUSE, Juliane. 2013. English as Lingua Franca in Translation. In: *The Interpreter and Translator Trainer*, roč. 7, 2013, č. 2, s. 195 – 216. ISBN 976-1-9057-6393-1
- HYNNINEN, Niina. 2012. The Common European Framework of Reference from the Perspective of English as a Lingua Franca: What we can Learn from a Focus on Language Regulation. In: *Journal of English as a Lingua Franca*, roč. 3, 2014, č. 2, s. 293 – 316. ISSN 2191-9216
- JENKINS, Jennifer. 2000. *The Phonology of English as an International Language*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 258 s. ISBN 978-0-1944-2164-5
- JENKINS, Jennifer. 2003. *World Englishes: A Resource Book for Students*. Londýn : Routledge, 2003. 233 s. ISBN 978-0-4152-5806-7
- JENKINS, Jennifer – COGO, Alessia – ARCHIBALD, Alasdail. 2011. *Latest Trends in ELF Research*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2011. 311 s. ISBN 978-1-4438-3299-1
- JESENSKÁ, Petra. 2006. Anglický jazyk ako lingua franca (ELF – English as a Lingua Franca). In: *Teória a prax prípravy učiteľov anglického jazyka 4*. Banská Bystrica : FHV UMB, 2006, s. 34 – 43. ISBN 80-8083-297-8
- KACHRU, Braj B. 1985. Standards, Codification and Sociolinguistic Realism: the English Language in the Outer Circle. In: *English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures*. Cambridge : Cambridge University Press, 1985, s. 11 – 30. ISBN 978-0-5213-1522-7
- KIRKPATRICK, Andy. 2007. Setting Attainable and Appropriate English Language Targets in Multilingual Settings: A Case for Hong Kong. In: *International Journal of Applied Linguistics*, roč. 17, 2007, č. 3, s. 376 – 391. ISSN 1473-4192
- KOHN, Kurt. 2011. English as a Lingua Franca and the Standard English Misunderstanding. In: *English in Europe Today. Sociocultural and Educational Perspectives*. Amsterdam : John Benjamins, 2011, s. 72 – 94. ISBN 978-9-0272-0524-7
- KRAJŇÁKOVÁ, Diana. 2012. English as a World Language. In: *Jazyk a kultúra*, roč. 3, 2012, č. 10. ISSN 1338-1148. Dostupné na: <http://www.ff.unipo.sk/jak/cislo10.html> [2014-12-10]
- MAURANEN, Anna. 2003. The Corpus of English as a Lingua Franca in Academic Settings. In: *TESOL Quarterly*, roč. 37, 2003, č. 3, s. 513 – 527. ISSN 1545-7249
- MAURANEN, Anna – RANTA, Elina. 2009. *English as a lingua franca. Studies and Findings*. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2009. 385 s. ISBN 978-1-4438-1296-2
- MAURANEN, Anna. 2012. *Exploring ELF: Academic English Shaped by Non-native Speakers*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 271 s. ISBN 978-0-5211-7752-8
- McKAY, Sandra L. 2002. *Teaching English as an International Language*. Oxford : Oxford University Press, 2002. 422 s. ISBN 978-0-1943-7364-7
- MEIERKORD, Christiane. 1996. *Englisch Als Medium Der Interkulturellen Kommunikation*. Frankfurt : Peter Lang, 1996. 251 s. ISBN 978-3-6314-8875-1
- MELCHERS, Gunnel – SHAW, Philip. 2011. *World Englishes*. Londýn : Routledge, 2011, 256 s. ISBN 978-1-4441-3537-4
- MOLLIN, Sandra. 2006. English as a Lingua Franca: A New Variety in the New Expanding Circle. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 41 – 57. ISSN 1654-6970
- PISANSKI-PETERLIN, Agnes. 2013. Attitudes towards English as an Academic Lingua Franca in Translation. In: *The Interpreter and Translator Trainer*, roč. 7, 2013, č. 2, s. 155 – 167. ISBN 978-1-9057-6393-1

- RANTA, Elina. 2006. The 'Attractive' Progressive – Why use the –ing Form in English as a Lingua Franca. In: *Nordic Journal of English Studies*, roč. 5, 2006, č. 2, s. 95 – 116. ISSN 1654-6970
- SALAKHYAN, Elena. 2014. *Eastern European Manifestations of English as a Lingua Franca*. [Dizertačná práca.] Tübingen : Universität Tübingen, 2014. 573 s.
- SEIDLHOFER, Barbara. 2001. Closing a Conceptual Gap: the Case for a Description of English as a Lingua Franca. In: *International Journal of Applied Linguistics*, roč. 11, 2001, č. 2, s. 133 – 158. ISSN 1473-4192
- SEIDLHOFER, Barbara. 2002. Habeas Corpus and Divide et Impera: 'Global English' and Applied Linguistics. In: *Unity and Diversity in Language Usage*. Londýn : Continuum, 2002, s. 198 – 217. ISBN 978-0-8264-6106-3
- SEIDLHOFER, Barbara. 2004. Research Perspectives on Teaching English as a Lingua Franca. In: *Annual Review of Applied Linguistics*, roč. 24, 2004, s. 209 – 239. ISBN 978-9-9908-3430-7
- SEIDLHOFER, Barbara. 2011. *Understanding English as a Lingua Franca. A Complete Introduction to the Theoretical Nature and Practical Implications of English Used as a Lingua Franca*. Oxford : Oxford University Press, 2011. 254 s. ISBN 978-0-1943-7500-9
- SZABÓNÉ PAPP, Judit. 2009. English as the Main Language in Intercultural Communication. In: *Language, Literature and Culture in a Changing Transatlantic World*. Prešov : FF PU, 2009, s. 181 – 184. ISBN 978-8-0555-0025-6. Dostupné na: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Ferencik2/pdf_doc/24.pdf [2012-09-10]
- TAVIANO, Stefania (eds). 2013. *The Interpreter and Translator Trainer*, roč. 7, 2013, č. 2. ISBN 978-1-9057-6393-1. Dostupné na: <https://www.stjerome.co.uk/tsa/issue/2680/> [2014-10-28]
- TORRADO, Alba. 2014. English as a Lingua Franca: A Theoretical and Practical Approach. 2014. Dostupné na: https://prezi.com/k7_vf6mrujhv/english-as-a-lingua-franca-a-theoretical-and-practical-appr/ [2015-01-13]
- VETCHINNIKOVA, Svetlana. 2014. *Second Language Lexis and the Idiom Principle*. Helsinki : University of Helsinki, 2014. 282 s. ISBN 978-9-5151-0064-1
- VOICE. 2009/2011/2013. *The Vienna-Oxford International Corpus of English*. Dostupné na: <https://www.univie.ac.at/voice/> [2015-02-02]
- WIDDOWSON, Henry. 2012. ELF and the Inconvenience of the Established Concepts. In: *Journal of English as a Lingua Franca*, roč. 1, 2012, č. 1, s. 5 – 26. ISSN 2191-9216

Summary

English as a Lingua Franca (ELF) is a sociolinguistic phenomenon of the 21st century. ELF enters the intercultural communication on a daily basis and is an indisputable part of our sociolinguistic reality. The ultimate aim of this article is to provide a complex theoretical basis for further empirical studies in any of the linguistic fields connected to ELF. In doing so, it gives a diachronic overview of the development of ELF starting with the origins of its name, through the current situation up to its future prognosis. Moreover, the presented article is predominately focused on the description of the following areas: the conceptualisation of ELF; the phonological, lexico-grammatical and pragmatic features of ELF; its possible application into the field of language teaching; the insights into the area of translation and interpreting; and its close relation with corpus linguistics. Last but not least, this paper demonstrates the significance of the study of ELF for the future linguistic development.